

ผลกระทบจากการทับซ้อนของกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร

Effect of Overlaid Activities in Community's Public Space: Case Study of Talad Noi Community, Bangkok

รับบทความ	14/05/2021
แก้ไขบทความ	18/06/2021
ยอมรับบทความ	18/06/2021

ทัตพล วงศ์สามัคคี, พรสน วิเชียรประดิษฐ์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Tatpol Wongsamakkee, Pornsan Vichienpradit

Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

Tatpol01@gmail.com, pornsan.v@gmail.com

บทคัดย่อ

ชุมชนย่านตลาดน้อย เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญทางประวัติศาสตร์ในหลายมิติ ประกอบกับการมีอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์นโยบายเพื่อฟื้นฟูชุมชนและย่าน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงดึงดูดกลุ่มคนภายนอกเข้าแสวงหาผลประโยชน์และริเริ่มกิจกรรมใหม่ในชุมชน งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชนที่แต่เดิมมีการใช้งานโดยผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนเป็นหลัก แต่เมื่อคนจากภายนอก ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาและใช้งานพื้นที่ในย่าน จึงทำให้เกิดการทับซ้อนระหว่างกิจกรรมเดิมและกิจกรรมใหม่บนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัด งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวในเชิงประจักษ์ โดยได้ดำเนินการสำรวจและบันทึกรูปแบบกิจกรรมที่ทับซ้อนกันของผู้ใช้งานกลุ่มต่าง ๆ ด้วยการสังเกต รวมไปถึงการสัมภาษณ์เพื่อสะท้อนทัศนคติต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทับซ้อนของกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน ผลการศึกษพบว่า กิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของชุมชนย่านตลาดน้อยมีทั้งส่งผลในแง่ดีต่อชุมชน และอีกมุมหนึ่งยังสร้างผลกระทบทางลบต่อผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน โดยกิจกรรมใหม่ดังกล่าวส่งผลต่อการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนในหลายระดับ ตั้งแต่ในระดับที่ยังสามารถใช้งานร่วมกันได้ การใช้งานที่เป็นอุปสรรคต่อกัน ไปจนถึงการหยุดทำกิจกรรมและเลี่ยงการใช้งานในพื้นที่บริเวณดังกล่าว และกิจกรรมใหม่ในชุมชนยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนนี้ด้วย แนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ของชุมชน รวมถึงการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน (carrying capacity) ที่จะทำให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมบนฐานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

คำสำคัญ: ชุมชนย่านตลาดน้อย อัตลักษณ์ พื้นที่สาธารณะระดับชุมชน การทับซ้อนของกิจกรรม เจนตรีพิเคชั่น

Abstract

Talad Noi community is an old community that contains various aspects of historical elements. Plus, its unique identity results in policy for community and area renewal. The spatial transformation, therefore, attracts newcomers to seek for benefits and emerge new activities within the community. This research will focus on public spaces at the community level, which are key resources for the community that previously served only local residents, while newcomers such as creative entrepreneurs and tourists flow into and cause overlaid activities. The paper studied empirical phenomena by observing and recording types and patterns of overlaid activities from multiple user groups and having interviews to detect attitudes of local residents towards effects caused by overlaid activities in the community's public space. It is found that new activities in Talad Noi community's public space are causing both pros and cons to local residents. Focusing on the negative side of new activities in the community's public spaces, some activities are causing a range of effects, from manageable interference of conventional uses, contrast uses which cause some problems, to termination of some activities and avoiding space-usage of the local. Moreover, new activities in community's public space result in changing of local residents' behaviors when using public space in the area. In summary, suggestions are to find the right balance to manage these phenomena, and stakeholders must consider the community's participation and benefit while considering the community's "Carrying Capacity" which will balance all activities within these limited resources.

keywords: *Talad Noi community, Identity, Community's Public Space, Overlaid Activities, Gentrification*

บทนำ

ย่านตลาดน้อย เป็นย่านชุมชนเก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร ดังหลักฐานปรากฏการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ช่วงการสถาปนากรุงเทพฯ ขึ้นเป็นเมืองหลวง ชุมชนมีพื้นที่ฝั่งตะวันตกจรดริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีอาณาเขตทางทิศเหนือจรดวัดปทุมคงคา ทางทิศใต้จรดปากคลองผดุงกรุงเกษม ส่วนฝั่งตะวันออกมีถนนเจริญกรุงขนานเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างย่าน ที่ตั้งของชุมชนอยู่ระหว่างย่านสำเพ็ง เยาวราช และย่านบางรัก ซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญของกรุงเทพฯ (ภูมิ ภูติมหาตมะ, 2558) ชุมชนย่านตลาดน้อยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางเชื้อชาติในพื้นที่และบริเวณย่านใกล้เคียง ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและความเชื่อ สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ประเพณี อาหาร สถาปัตยกรรม เป็นต้น

ในปัจจุบัน จากนโยบายและความร่วมมือของหลายหน่วยงานเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนย่านตลาดน้อยจากความชบเซา ทำให้เกิดการสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่มีสีสันและน่าดึงดูดในชุมชน ซึ่งการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวยังเป็นการพัฒนาที่เอื้อผลประโยชน์ให้กลุ่มคนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่ได้ง่าย และเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมรูปแบบใหม่ที่พัฒนาพื้นที่ตามกระแสนิยม ในขณะเดียวกัน ชุมชนย่านตลาดน้อยได้เกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในหลายมิติ ซึ่งมีปัจจัยสำคัญอันเนื่องมาจากการเข้ามาของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ดำเนินธุรกิจในรูปแบบตามสมัยนิยม (Hawkins, 2001) อาทิ ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม คาเฟ่ กลุ่มที่พักอาศัยชั่วคราว ประกอบกับการเข้ามาของกลุ่มนักท่องเที่ยวพื้นที่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชนย่านตลาดน้อยสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับนิยามของคำว่า “เจนทริฟิเคชัน” (gentrification) กล่าวคือ การถูกแทนที่จากการพัฒนาโดยกลุ่มคนหรือชนชั้นที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ ซึ่งมีผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยตรง องค์ประกอบต่าง ๆ ในพื้นที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มคนที่เข้ามาใหม่ คนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมและไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง (Smith, 2005)

การเข้ามาของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยวจะบริโภคทรัพยากรของชุมชนในด้านต่าง ๆ องค์ประกอบของชุมชนที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากจากปรากฏการณ์ดังกล่าว คือพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน โดยการเข้ามาของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยว จะทำให้เกิดการใช้พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนร่วมกันกับผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน โดยสามารถพบเห็นกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การสัญจร กิจกรรมการค้า การพักผ่อน การเที่ยวชมและถ่ายภาพในบริเวณชุมชนเก่า กิจกรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากกลุ่มคนใหม่บนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เกิดการทับซ้อนของกิจกรรมระหว่างกิจกรรมเดิมและกิจกรรมใหม่ และเกิดปัญหาในการใช้งานร่วมกันจากการเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ นำไปสู่ผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ของผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในชุมชนย่านตลาดน้อย โดยมุ่งเน้นการศึกษาไปที่ผลกระทบจากการทับซ้อนกันของกิจกรรมโดยคนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะต่อคนผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีสมมติฐาน คือพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในย่านตลาดน้อย มีการใช้งานจากบุคคลภายนอกอย่างหนาแน่น เกิดการทับซ้อนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนและกลุ่มผู้ใช้งานกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งสร้างข้อจำกัดในด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่และส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมในการใช้พื้นที่ของกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม โดยเฉพาะในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เคยแสดงออกบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากายภาพและองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของชุมชนย่านตลาดน้อย
2. ศึกษาพฤติกรรมและการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของผู้ประกอบการสร้างสรรค์ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีนัยสำคัญต่อการใช้งานพื้นที่

3. ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม จากการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่ศึกษาเรื่องผลกระทบและข้อจำกัดในการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม จากการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ โดยการศึกษาจะพิจารณาพฤติกรรมการใช้งาน เหตุการณ์ และข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในปัจจุบันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเจเนตรีฟิเคชัน แนวคิดพื้นที่สาธารณะชุมชน และงานวิจัยด้านการศึกษาพฤติกรรมการใช้งานบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งจากการศึกษาในช่วงต้น สามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

1. **กลุ่มประชากรเป้าหมายในงานวิจัย** จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์ และกลุ่มนักท่องเที่ยว

2. **การเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น** เพื่อเก็บและบันทึกข้อมูลการใช้งานพื้นที่สาธารณะจากผู้ใช้งานกลุ่มต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งวิธีการเก็บข้อมูลได้ 2 วิธี ดังนี้

2.1. การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ใช้ในการเก็บข้อมูลทางกายภาพและกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ ที่สามารถแยกแยะได้ด้วยการมองเห็นและสัมผัส

2.2. การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้พื้นที่สาธารณะและบันทึกลงแบบสำรวจ โดยพัฒนาจากแบบสำรวจ System for Observing Play and Recreation in Communities (SOPARC) (Mckenzie et al., 2006) ร่วมกับแนวคิดในวิธีการศึกษาชีวิตสาธารณะ (Gehl, 2013) ซึ่งทำการสำรวจใน 2 ช่วงวัน (ช่วงวันธรรมดาและช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์) ช่วงวันละ 3 ช่วงเวลา (ช่วงเช้า กลางวัน และเย็น) และใช้เวลาสำรวจครั้งละ 15 นาทีต่อพื้นที่ ประกอบกับจำแนกกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานเพื่อการบันทึกกิจกรรมลงในแบบบันทึกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ก หมายถึง กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน กลุ่ม ข หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่ม ค หมายถึง กลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีนัยในการใช้งานพื้นที่สาธารณะ และกลุ่ม ง หมายถึง กลุ่มผู้ใช้งานหรือผู้สัญจรที่ไม่สามารถจำแนกประเภท

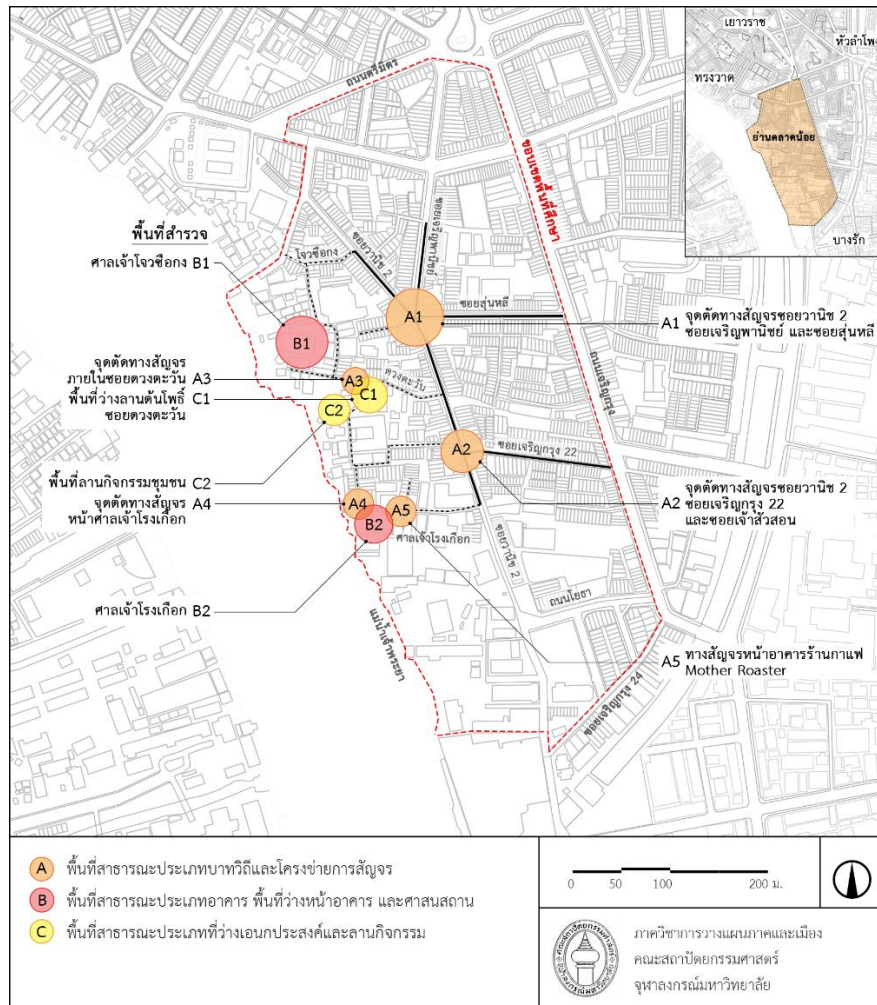
3. **การเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเชิงลึก** ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงและแสดงมุมมองต่อการทับซ้อนกันของกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะในชุมชนประกอบผลการสำรวจ โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนที่มีความเชี่ยวชาญในพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย

4. **การวิเคราะห์และแสดงผลข้อมูล** โดยการวิเคราะห์การทับซ้อนของกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน จากการนำข้อมูลในด้านจำนวนกิจกรรมและผู้ใช้งาน ประกอบกับการจัดรูปแบบประเภทของกิจกรรมและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามแนวคิด Three Types of Outdoor Activities (Gehl, 1987) ซึ่งประกอบไปด้วย กิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน (necessary activities) กิจกรรมทางเลือก (optional activities) และกิจกรรมทางสังคม (social activities) เพื่อแสดงผลข้อมูลการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในเชิงสถิติ และแสดงผลในรูปแบบแผนผังบันทึกกลุ่มการใช้งานที่เกิดขึ้นในพื้นที่

พื้นที่ศึกษาและพื้นที่สำรวจ

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยคือพื้นที่บางส่วนของชุมชนย่านตลาดน้อย แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร (ภาพ 1) ขนาดพื้นที่ศึกษาประมาณ 150,000 ตร.ม. (93.75 ไร่) ดังนี้

ทิศเหนือ	จรด ถนนตรีมิตร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
ทิศใต้	จรด ซอยเจริญกรุง 24 แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
ทิศตะวันออก	จรด ถนนเจริญกรุง แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
ทิศตะวันตก	จรด แม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและตำแหน่งพื้นที่สำรวจ

ที่มา: กำหนดโดยผู้วิจัย, 2563

ซึ่งการสำรวจจะดำเนินการบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในชุมชนย่านตลาดน้อย ผู้วิจัยจึงทำการแบ่งพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในย่านออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะทางกายภาพและวัตถุประสงค์ในการใช้งาน (ภาพ 2) ประกอบไปด้วย

1) พื้นที่สาธารณะประเภทบาทวิถีและโครงข่ายการสัญจร เป็นเส้นทางคมนาคม จุดตัดของถนนและซอยที่สำคัญต่อการใช้งานของผู้อยู่อาศัยในชุมชนและบุคคลภายนอก

2) พื้นที่สาธารณะประเภทอาคาร พื้นที่ว่างหน้าอาคาร และศาสนสถาน โดยมากจะแสดงในรูปแบบพื้นที่อาคาร และที่ว่างหน้าอาคารในศาสนสถาน อาทิ ศาลเจ้า วัด

3) พื้นที่สาธารณะประเภทที่ว่างเอนกประสงค์และลานกิจกรรม เป็นพื้นที่ว่างที่มีการใช้งานทั้งจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนเป็นหลัก พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมของชุมชน

โดยพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในชุมชนย่านตลาดน้อยที่ผู้วิจัยเลือกนำมาเป็นพื้นที่สำรวจพฤติกรรมและการใช้งานของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ ประกอบไปด้วยพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนทั้งสิ้น 9 แห่ง (พื้นที่ A, B และ C ในภาพ 1) ซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่จากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นของผู้วิจัย โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบริเวณพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่อยู่ภายในพื้นที่ศึกษา โดยเลือกออกมาเฉพาะพื้นที่ที่มีการใช้งานโดยกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มตามที่ได้จำแนกอย่างประจักษ์

ภาพ 2 พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในย่านชุมชนตลาดน้อย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2563

ผลสำรวจการทับซ้อนของกลุ่มผู้ใช้งานและกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน

ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ กลุ่ม ก หมายถึง กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน กลุ่ม ข หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่ม ค หมายถึง กลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีนัยในการใช้งานพื้นที่สาธารณะ และ กลุ่ม ง หมายถึง กลุ่มผู้ใช้งานหรือผู้สัญจรที่ไม่สามารถจำแนกประเภท (ตาราง 1) ประกอบกับได้จำแนกประเภทกิจกรรมที่ทำการสังเกตออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วย กิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน (necessary activities) กิจกรรมทางเลือก (optional activities) และกิจกรรมทางสังคม (social activities) โดยมีรายละเอียดสำหรับการจำแนก ดังตาราง 2

ตาราง 1 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานที่พบในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน 9 แห่ง

ประเภทกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานและคำอธิบาย	การจำแนกจากการสำรวจในพื้นที่
กลุ่ม ก ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน	คนในชุมชน ผู้ประกอบการดั้งเดิมในชุมชน เจ้าของร้านค้า - พาณิชยกรรมรูปแบบอื่น ๆ
กลุ่ม ข ผู้ประกอบการสร้างสรรค์หรือกลุ่มนักท่องเที่ยว	ผู้ประกอบการธุรกิจใหม่ พนักงานและแรงงานในธุรกิจใหม่ นักท่องเที่ยว กลุ่มทัวร์ - การนำเที่ยว นักเดินทาง ผู้เดินทางเข้ามาสวดมนต์
กลุ่ม ค กลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีนัยในการใช้งานพื้นที่สาธารณะ	หาบเร่ - แผงลอย รถเข็นขายสินค้า คนรับ - ส่งสินค้า พนักงานและแรงงานในสถานประกอบการดั้งเดิมในชุมชน
กลุ่ม ง กลุ่มผู้ใช้งาน หรือผู้สัญจรที่ไม่สามารถจำแนกประเภทได้	ผู้ใช้งานที่ไม่สามารถระบุประเภท ผู้สัญจรโดยพาหนะทุกชนิด คนเดินเท้า

ที่มา: การจำแนกโดยผู้วิจัย, 2563

ตาราง 2 การจำแนกประเภทของกิจกรรมที่พบในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน 9 แห่ง

ประเภทของกิจกรรมและคำอธิบาย	การจำแนกจากการสำรวจในพื้นที่
กิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน	กิจกรรมที่ทำเป็นปกติ หรือมีความจำเป็นต้องใช้งานในพื้นที่นั้น อาทิ เช่น การสัญจรผ่าน การเดินซื้อของ การรอรถโดยสาร
กิจกรรมทางเลือก	กิจกรรมที่สามารถเลือกให้เกิดขึ้น หรือต้องการให้เกิดขึ้น อาทิ การเดินเล่น ออกกำลังกาย การพักผ่อน
กิจกรรมทางสังคม	กิจกรรมที่ทำเป็นปกติ หรือสามารถเลือกให้เกิดขึ้น และมีจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมมากกว่า 1 คนขึ้นไป เช่น การล้อมวงทานข้าว การพูดคุยระหว่างผู้คน การเล่นกีฬาด้วยกัน

ที่มา: การจำแนกโดยผู้วิจัย, 2563

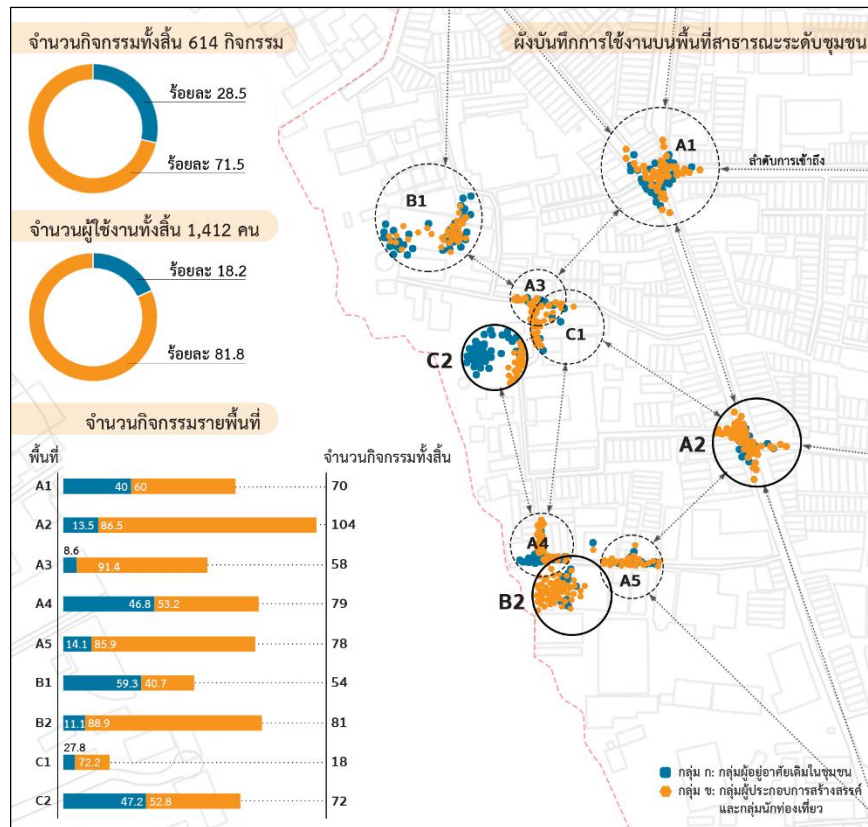
จากการสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลตัวอย่างทั้งในเชิงปริมาณและเชิงพฤติกรรม ในวันเสาร์ที่ 6 และวันอังคารที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 โดยได้ทำการสำรวจในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนทั้ง 9 แห่ง ซึ่งในช่วงเวลาสำรวจพบจำนวนกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 2,630 กิจกรรม และผู้ใช้งานจำนวน 3,857 คน แบ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน (กลุ่ม ก) ร้อยละ 6.6 กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์หรือกลุ่มนักท่องเที่ยว (กลุ่ม ข) ร้อยละ 16.7 กลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีนัยยะในการใช้งานพื้นที่สาธารณะ (กลุ่ม ค) ร้อยละ 1.6 และกลุ่มผู้ใช้งานหรือผู้สัญจรที่ไม่สามารถจำแนกประเภทได้ (กลุ่ม ง) ร้อยละ 75.1 ส่วนการจำแนกประเภทของกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะ ประกอบไปด้วยกิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวันร้อยละ 85.5 กิจกรรมทางเลือกร้อยละ 3.3 และกิจกรรมทางสังคมร้อยละ 11.2 ซึ่งในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ มีกิจกรรมเกิดขึ้นบนพื้นที่มากกว่าช่วงวันธรรมดาถึง 1.4 เท่า แสดงรายละเอียดผลการสำรวจดังตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนกิจกรรมและผู้ใช้งานรวมในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน 9 แห่ง จำแนกตามช่วงวันและเวลาที่สำรวจ

ช่วงวัน/เวลา		จำนวนกิจกรรมตามกลุ่มผู้ใช้งาน								รวมทุกกลุ่มผู้ใช้		จำนวนกิจกรรม		
		กลุ่ม ก		กลุ่ม ข		กลุ่ม ค		กลุ่ม ง				ตามประเภท		
		กิจกรรม	ผู้ใช้	กิจกรรม	ผู้ใช้	กิจกรรม	ผู้ใช้	กิจกรรม	ผู้ใช้	กิจกรรม	ผู้ใช้	ที่จำเป็น	กิจกรรมทางเลือก	กิจกรรมทางสังคม
วันธรรมดา	เช้า	28	41	2	2	9	12	316	366	355	421	321	10	24
	กลางวัน	32	38	19	42	14	20	287	346	352	446	298	14	40
	เย็น	25	45	44	85	4	4	320	393	393	527	344	16	33
	รวม	85	124	65	129	27	36	923	1105	1100	1394	963	40	97
วันหยุดสุดสัปดาห์	เช้า	35	46	22	71	6	6	376	442	439	565	401	13	25
	กลางวัน	25	36	116	309	4	4	340	420	485	769	413	12	60
	เย็น	30	51	236	646	3	3	337	429	606	1129	472	22	112
	รวม	90	133	374	1064	13	13	1053	1291	1530	2463	1286	47	197
รวมทั้งสิ้น		175	257	439	1193	40	49	1976	2396	2630	3857	2249	87	294

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

เนื่องด้วยกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ คือประชากร 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์ และกลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงเลือกพิจารณาจำนวนกิจกรรมและการใช้งานของกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน (กลุ่ม ก) และกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์หรือกลุ่มนักท่องเที่ยว (กลุ่ม ข) มาใช้ในการวิเคราะห์ (ภาพ 3) ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้เลือกแสดงรายละเอียดพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่มีการใช้งานอย่างหนาแน่นจากกลุ่มผู้ใช้อย่างมากที่สุด 3 ตำแหน่งจาก 3 ประเภทพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่ได้ทำการสำรวจ ซึ่งได้แก่ พื้นที่บริเวณจุดตัดทางสัญจรซอยวานิช 2 ซอยเจริญกรุง 22 และซอยเจ้าสัวสอน (A2) พื้นที่บริเวณศาลเจ้าโรงเกือก (B2) และพื้นที่บริเวณพื้นที่ลานกิจกรรมชุมชน (C2) โดยกิจกรรมที่สังเกตได้ในแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

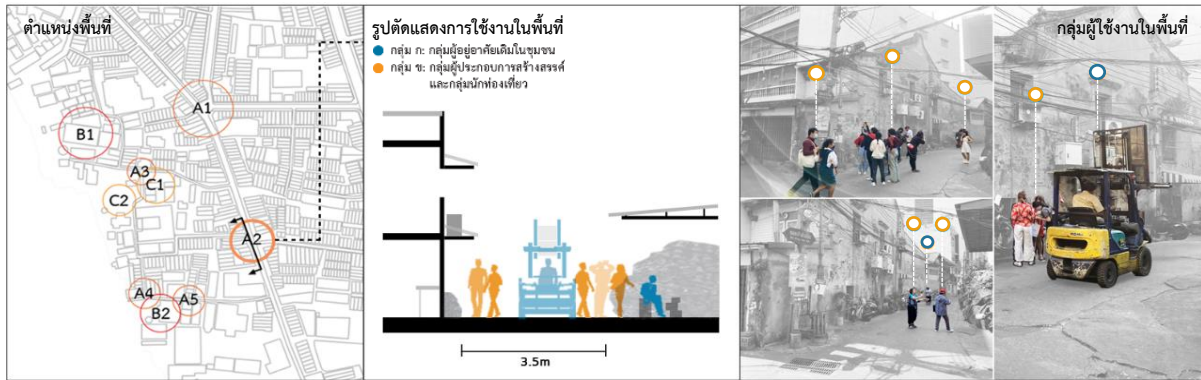

ภาพ 3 การใช้พื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

1. พื้นที่บริเวณจุดตัดทางสัญจรซอยวานิช 2 ซอยเจริญกรุง 22 และซอยเจ้าสัวสอน (A2) พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทบาทวิถีและโครงข่ายการสัญจร มีลักษณะทางกายภาพเป็นจุดตัดสี่แยกโดยมีซอยเจริญกรุง 22 มีการใช้งานอย่างหนาแน่นโดยรถจักรยานยนต์และการเดินเท้า รวมถึงมีกิจกรรมการค้าและสถานประกอบการเครื่องยนต์

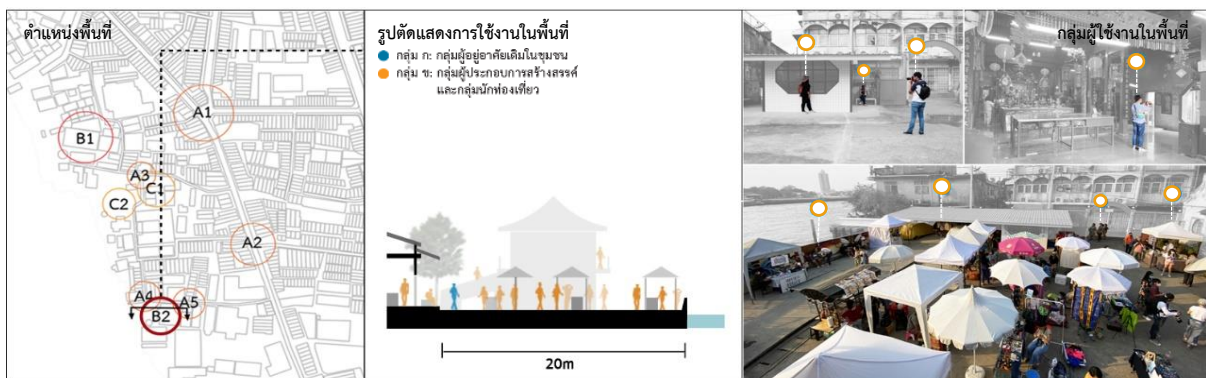
กิจกรรมในช่วงเวลาสำรวจมีจำนวนทั้งสิ้น 104 กิจกรรม แบ่งเป็นช่วงวันธรรมดา 25 กิจกรรม (ร้อยละ 24.1) และช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ 79 กิจกรรม (ร้อยละ 75.9) โดยเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มผู้อาศัยเดิมในชุมชน (กลุ่ม ก) ทั้งหมด 14 กิจกรรม (ร้อยละ 13.5) 15 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 6.4) และกิจกรรมของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์หรือกลุ่มนักท่องเที่ยว (กลุ่ม ข) 90 กิจกรรม (ร้อยละ 86.5) 219 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 93.6) ในด้านการใช้งาน กลุ่มผู้อาศัยเดิมในชุมชนจะเป็นในลักษณะของกิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเป็นหลัก โดยมากเป็นกิจกรรมการค้าริมทาง การจับจ่ายใช้สอย และการประกอบอาชีพที่ต้องการใช้พื้นที่ อาทิ การซ่อมแซมเครื่องยนต์และการขนส่งสินค้า กิจกรรมเหล่านี้โดยมากเกิดขึ้นบนเขตทางซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกับการดำเนินกิจกรรมทางสังคมด้านการท่องเที่ยว การสัญจรและถ่ายรูปร่วมกับพื้นที่ของกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ พื้นที่จุดดังกล่าวยังเป็นจุดถ่ายรูปรูดนิยมของย่านตลาดน้อยจากการมีเครื่องยนต์เก่าวางกองสูงเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งบ่อยครั้งการดำเนินกิจกรรมและการขนส่งสินค้าของสถานประกอบการในบริเวณดังกล่าวต้องชะงักชั่วคราว เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวกำลังใช้งานพื้นที่ (ภาพ 4)

ภาพ 4 การใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนบริเวณพื้นที่ A2

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

2. พื้นที่บริเวณศาลเจ้าโรงเกือก (B2) พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทอาคาร พื้นที่ว่างหน้าอาคาร และศาสนสถาน ลักษณะของพื้นที่เป็นอาคารศาสนสถานประกอบกับลานโล่งหน้าอาคาร พื้นที่ส่วนหนึ่งเชื่อมต่อกับบริเวณท่าเรือกรมเจ้าท่า การใช้งานหลักคือการประกอบพิธีเซ่นไหว้และพิธีกรรมทางศาสนาทั้งจากกลุ่มคนภายนอกและผู้อยู่อาศัยในชุมชน กิจกรรมในช่วงเวลาสำรวจมีจำนวนทั้งสิ้น 81 กิจกรรม แบ่งเป็นช่วงวันธรรมดา 15 กิจกรรม (ร้อยละ 18.5) และช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ 66 กิจกรรม (ร้อยละ 81.5) การใช้งานที่เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าวแบ่งเป็นกิจกรรมของกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน (กลุ่ม ก) 9 กิจกรรม (ร้อยละ 11.1) 11 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 4.7) ส่วนการใช้งานของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยว (กลุ่ม ข) มีจำนวนสูงถึง 72 กิจกรรม (ร้อยละ 88.9) 221 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 95.3) ในด้านของพฤติกรรมและการใช้งานของกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน โดยมากจะเป็นกิจกรรมทางเลือกจากการเดินทางหรือผ่อนคลายในบริเวณพื้นที่ศาลเจ้า ส่วนการใช้งานจากกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยว เนื่องจากในช่วงเวลาทำการสำรวจในวันหยุดสุดสัปดาห์พื้นที่ดังกล่าวจึงมีการจัดกิจกรรมการค้าขายสินค้าทางด้านศิลปะและงานฝีมือ จึงทำให้มีกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาประกอบกิจกรรมในบริเวณลานหน้าอาคารศาลเจ้า พื้นที่จึงเกิดความหนาแน่นในการใช้งานซึ่งล้วนเกิดจากกลุ่มคนภายนอกชุมชน (ภาพ 5)

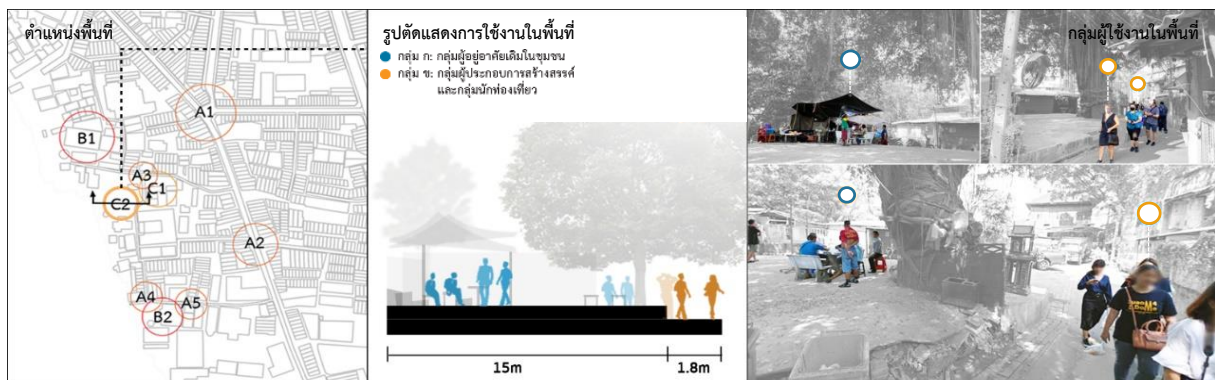

ภาพ 5 การใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนบริเวณพื้นที่ B2

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

3. พื้นที่บริเวณพื้นที่ลานกิจกรรมชุมชน (C2) โดยเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทที่ว่างเอนกประสงค์และลานกิจกรรม ลักษณะของพื้นที่เป็นลานโล่งที่แทรกตัวอยู่กลางชุมชน พื้นที่บริเวณนี้เป็นหนึ่งในองค์ประกอบบนเส้นทางสัญจรหลักภายในชุมชน ทำให้มีความพลุกพล่านและความหนาแน่นในการใช้งานสูง

กิจกรรมในช่วงเวลาสำรวจมีจำนวนทั้งสิ้น 72 กิจกรรม แบ่งเป็นช่วงวันธรรมดา 14 กิจกรรม (ร้อยละ 19.4) และช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ 58 กิจกรรม (ร้อยละ 80.6) โดยมีกิจกรรมที่เกิดจากกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชน (กลุ่ม ก) 34 กิจกรรม (ร้อยละ 47.2) 76 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 42.7) ส่วนการใช้งานของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยวนอกชุมชน (กลุ่ม ข) 38 กิจกรรม (ร้อยละ 52.8) 102 ผู้ใช้งาน (ร้อยละ 57.3) การใช้งานของกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกือบทั้งหมดเป็นกิจกรรมทางสังคม อาทิ การพบปะพูดคุยระหว่างคนในชุมชน การร่วมวงสังสรรค์และรับประทานอาหาร ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่ค่อนข้างจำกัดการใช้งานโดยกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนเป็นส่วนมาก ส่วนการใช้งานของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และนักท่องเที่ยวนอกชุมชน จะเป็นการสัญจรโดยการเดินผ่านเพื่อไปยังจุดหมายปลายทางอื่น ๆ ในชุมชน ประกอบกับมีนักท่องเที่ยวนอกชุมชนบางส่วนหยุดเที่ยวชมและถ่ายรูปบรรยากาศบนทางสัญจรบริเวณลานในระหว่างการดำเนินกิจกรรมภายในของชุมชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับกรณีการรุกรานความเป็นส่วนตัว (ภาพ 6)

ภาพ 6 การใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนบริเวณพื้นที่ C2

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

ตาราง 4 ผลกระทบของกิจกรรมจากกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าวต่อกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน

พื้นที่	กิจกรรมและพฤติกรรมจากกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวนอกชุมชน	ระดับผลกระทบของการดำเนินกิจกรรม ต่อผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน		
		ผลกระทบสูง (หยุดกิจกรรม / เลี่ยงการใช้งาน)	ผลกระทบปานกลาง (เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรม)	ผลกระทบต่ำ / ไม่ส่งผลกระทบ (ใช้งานร่วมกันได้)
A1	- สัญจรในเส้นทางท่องเที่ยว - ถ่ายรูปกับบรรยากาศพื้นที่	-	- ถ่ายรูปกับพื้นที่ในช่วงที่มีการขนถ่ายสินค้า	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบจากระยะทางกว้างเพียงพอ
A2	- ถ่ายรูปกับบรรยากาศพื้นที่ - หยุดดูป้ายประชาสัมพันธ์ - สัญจรในเส้นทางท่องเที่ยว	- ถ่ายภาพกับพื้นที่ในช่วงที่มีการขนถ่ายสินค้า	- ส่งผลกระทบต่อสัญจรในช่วงที่มีการใช้งานหนาแน่น	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบจากการใช้งานพื้นที่คนละจุด
A3	- สัญจรในเส้นทางท่องเที่ยว - หยุดดูแผนที่ และหาเส้นทาง	-	- ส่งผลกระทบต่อสัญจรในช่วงที่มีการใช้งานหนาแน่น	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบจากระยะทางกว้างเพียงพอ
A4	- สัญจรในเส้นทางท่องเที่ยว - ซื้อของหน้าร้านขายของชำ	-	- สัญจรบริเวณหน้าร้านอาหารริมทางในช่วงที่มีการซื้อ-ขาย	- มีการค้าเดิมในพื้นที่
A5	- สัญจรในเส้นทางท่องเที่ยว - เข้า - ออกสถานประกอบการคาเฟ่	- ถ่ายภาพบนทางสัญจร / ถ่ายภาพกับองค์ประกอบชุมชน	- ส่งผลกระทบต่อสัญจรในช่วงที่มีการใช้งานหนาแน่น	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบจากระยะทางกว้างเพียงพอ
B1	- ประกอบพิธีกรรมในศาล - ถ่ายรูปกับบรรยากาศพื้นที่	-	- ถ่ายภาพในบริเวณลานจอดรถ	- กิจกรรมสอดคล้องกับพื้นที่
B2	- ถ่ายรูปกับบรรยากาศพื้นที่ - กิจกรรมการค้าขายในงานเทศกาล - ประกอบพิธีกรรมในศาล	- กิจกรรมของเทศกาลค้าขายไม่เชื่อมโยงกับชุมชน	- ถ่ายภาพในบริเวณพื้นที่นั่งพักผ่อน	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบ - กิจกรรมสอดคล้องกับพื้นที่
C1	- ถ่ายรูปกับบรรยากาศพื้นที่ - สัญจรผ่านในเส้นทางท่องเที่ยว	- ถ่ายภาพบนทางสัญจร / ถ่ายภาพกับองค์ประกอบชุมชน	- ถ่ายภาพในจุด check-in ที่มีพื้นที่จำกัด - ส่งผลกระทบต่อสัญจรในช่วงที่มีการใช้งานหนาแน่น	- การใช้งานช่วงระยะเวลาไม่ส่งผลกระทบ

C2	- ถ่ายรูปบรรยากาศพื้นที่ - สัมภาษณ์ในเส้นทางท่องเที่ยว - หยุดดูแลพื้นที่ และหาเส้นทาง	- ถ่ายภาพกับบรรยากาศพื้นที่ ในขณะดำเนินกิจกรรมของคนใน ชุมชน	- อนุรักษ์ด้วยสายตาระหว่างดำเนิน กิจกรรม	- การใช้งานช่วงเวลาไม่ส่งผลกระทบต่อ
----	---	---	---	-------------------------------------

ที่มา: การสำรวจของผู้วิจัย, 2563

จากข้อมูลรายละเอียดกิจกรรมและการใช้งานที่ได้จากการสำรวจในข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรมและการใช้งานที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกระดับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนจากกิจกรรมและการใช้งานโดยคนกลุ่มอื่น ๆ (ตาราง 4) โดยแบ่งเป็น (1) ผลกระทบสูง หมายถึง เมื่อเกิดการทับซ้อนของกิจกรรมจากกลุ่มคนอื่น ๆ ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนจะหยุดทำกิจกรรมหรือเลี่ยงการใช้งานในพื้นที่ โดยมากมักเกิดในบริเวณเส้นทางสัญจรหลักที่มีพื้นที่เขตทางจำกัด หรือเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรำคาญต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชน (2) ผลกระทบปานกลาง หมายถึง เมื่อเกิดการใช้งานจากกลุ่มคนอื่น ๆ ในพื้นที่ กิจกรรมนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อการใช้งานของผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน โดยเกิดในพื้นที่ที่บริเวณของชุมชนโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีขอบเขตจำกัด และ (3) ผลกระทบต่ำหรือไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้งานในพื้นที่ร่วมกันได้ ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวจะมีระยะเพียงพอต่อการใช้งานโดยคนหลายกลุ่ม รวมถึงเป็นกิจกรรมที่ใช้งานเพียงช่วงเวลา

ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนต่อการทับซ้อนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน

จากผลการสำรวจภาคสนามในข้างต้น แสดงถึงกิจกรรมบางส่วนที่เกิดขึ้นของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชน ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบดังกล่าว โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์คือตัวแทนที่มีความเชี่ยวชาญพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อยรวมทั้งสิ้น 3 ท่าน ประกอบไปด้วย ผู้อยู่อาศัยเดิม ที่บรรพบุรุษตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ช่วงริเริ่มก่อตั้งชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารริมทาง ที่มีความสัมพันธ์ทั้งคนในและคนนอกชุมชน และทีมงานผู้เชี่ยวชาญ ที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาย่านตลาดน้อย

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติต่อการใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้นของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย บางส่วนมีมุมมองถึงปรากฏการณ์ที่เข้ามาใหม่ดังกล่าวว่าส่งผลดีต่อชุมชน อาทิ “การเข้ามาของคนกลุ่มดังกล่าวทำให้ชุมชนไม่เงียบเหงา มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างหลากหลายในชุมชน และส่วนหนึ่งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยเดิมได้ประโยชน์โดยตรง” (ผู้ประกอบการร้านอาหารริมทางย่านตลาดน้อย, 2564)

แต่ในทางกลับกัน ความคิดเห็นบางส่วนยังสะท้อนถึงความรู้สึกได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนใหม่เข้ามาใหม่ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นลักษณะของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน อาทิ “มีความรู้สึกการถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมใหม่ที่บนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน เช่น กรณีการดำเนินกิจกรรมของการจัดงานเทศกาลตลาดสินค้าทางศิลปะบริเวณลานหน้าศาลเจ้า ทำให้ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนต้องเลี่ยงการใช้งานพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากรูปแบบของกิจกรรมที่คนในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงและเชื่อมโยงกับชุมชนได้” (ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนย่านตลาดน้อย, 2564) ประกอบกับมีความคิดเห็นของผู้ประกอบการร้านอาหารริมทาง ซึ่งกล่าวถึงกรณีของนักท่องเที่ยวที่ในบางครั้งได้แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทั้งจากการรบกวนความเป็นส่วนตัวด้วยสายตา เสียง หรือแม้แต่การถ่ายภาพ

ทั้งนี้ มีผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า “ปัญหาการทับซ้อนของกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยว่า มาจากรูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่บนฐานชุมชนเดิม ซึ่งการแก้ปัญหาโดยการกำหนดกรอบในการทำกิจกรรมเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งไม่จำเป็นต้องกำหนดข้อบังคับหรือควบคุมกิจกรรมดังกล่าว แต่ควรปรับทัศนคติด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน และการอาศัยความร่วมมือแทนการบังคับจะเป็นสิ่งที่สบายใจกับทุกฝ่ายมากที่สุด” (ทีมงานพัฒนาย่านตลาดน้อย, 2564)

ผลจากการสัมภาษณ์ดังกล่าว ได้สะท้อนทัศนคติที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมุมมองที่หลากหลาย ทั้งผลในแง่ดีต่อชุมชนและผลกระทบในทางลบต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนในบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งผลการสัมภาษณ์บางส่วนสอดคล้องกับผลสำรวจที่แสดงถึงการทับซ้อนของกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้พบ และเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่าการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ของกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้สร้างข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์พื้นที่และส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้พื้นที่ของกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย ซึ่งประกอบไปด้วย การสำรวจพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษากิจกรรมและการใช้งานในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างเพื่อศึกษาข้อเท็จจริงในด้านผลกระทบจากการทับซ้อนของกิจกรรมต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนย่านตลาดน้อย ผู้วิจัยได้ข้อสรุปในการศึกษา ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนย่านตลาดน้อย จากการศึกษาแผนนโยบายพื้นที่ฟูและพัฒนชุมชนย่านตลาดน้อย แผนงานดังกล่าวได้เป็นแรงกระตุ้นให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมใหม่จากกลุ่มคนภายนอกชุมชน อาทิ การเกิดสถานประกอบการธุรกิจตามสมัยนิยม การจัดเทศกาลทางศิลปะ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจำนวนมากมีการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของย่าน และกระจายตัวไปทั่วบริเวณพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนในย่านตลาดน้อย

2. ผลกระทบจากการทับซ้อนของกิจกรรมต่อผู้อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่ จากการสำรวจพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนของชุมชนย่านตลาดน้อย ได้พบประเด็นปัญหาการทับซ้อนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายจากคนหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกิจกรรมเกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่ตั้งแต่ในระดับที่ยังสามารถใช้งานร่วมกันได้ หรือการใช้งานที่เป็นอุปสรรคต่อกัน จนไปถึงการทับซ้อนที่ส่งผลถึงการหยุดทำกิจกรรมและเลี่ยงการใช้งานในพื้นที่บริเวณดังกล่าว ซึ่งความหลากหลายของระดับผลกระทบดังกล่าวยังแสดงถึงความแตกต่างในบริบทพื้นที่และบุคคลที่ได้รับผลกระทบนั้น

3. ทัศนคติที่มีต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมุมมองผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน ผลจากการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างสามารถยืนยันและสะท้อนความรู้สึกรู้สึกจากผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชน ถึงผลกระทบจากกิจกรรมบางส่วนโดยกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ไม่เพียงเกิดขึ้นจากพฤติกรรมและการใช้งานพื้นที่สาธารณะ แต่ยังรวมถึงรูปแบบของกิจกรรมใหม่ที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับคนในชุมชนได้ ซึ่งปัจจัยหลักมาจากปัญหาการใช้ทรัพยากรเดิมของชุมชนของคนกลุ่มใหม่อย่างไม่มีการควบคุม และขาดการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมทั้งในมิติของจำนวนและรูปแบบของกิจกรรม

การเปลี่ยนแปลงการใช้งานและกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยแสดงออกในพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากบทบาทของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงให้ต้องรองรับการใช้งานที่มากกว่าแค่ผู้อยู่อาศัยในชุมชน และกลักลายเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและแสดงออกได้อย่างหลากหลายมากขึ้น ถึงแม้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์และกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าวจะเกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะซึ่งไม่ได้รูล้ำไปในพื้นที่ส่วนบุคคล แต่ในบางครั้งกิจกรรมดังกล่าวก็มักเกิดขึ้นโดยไม่ได้คำนึงถึงความเป็นพื้นที่สาธารณะในระดับชุมชน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและมีความจำเป็นต้องใช้งานร่วมกันกับกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม

การเปลี่ยนแปลงของการใช้งานพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่เกิดขึ้นจากการทับซ้อนของกิจกรรมนี้ สะท้อนภาพผลกระทบของพื้นที่เมืองที่ถูกพัฒนาหรือฟื้นฟูโดยที่อาจจะยังไม่มีกลไกในการบริหารจัดการที่เหมาะสม และเป็นสัญญาณของการเกิดปรากฏการณ์เจเนอริฟิเคชัน ซึ่งเป็นประเด็นที่ทำให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ต้องคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ที่จะคืนกลับมาสู่ชุมชน รวมถึงการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน (carrying capacity) ที่จะช่วยปกป้องให้ผู้ใช้งานทุกกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมบนฐานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

บรรณานุกรม

- ภูมิ ภูติมหาตมะ. (2558). จินย่านตลาดน้อย: ศรัทธาและเศรษฐกิจการค้าแห่งจินสยาม. *Veridian E-Journal*, 8(2), 2590-2606.
- ทีมงานพัฒนาย่านตลาดน้อย. (2564, 4 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.
- ผู้ประกอบการร้านอาหารริมทางย่านตลาดน้อย. (2564, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- ผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนย่านตลาดน้อย. (2564, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- Gehl, J. (1987). *Life between Buildings: Using public space*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gehl, J. (2013). *How to study public life*. Washington, DC: Island Press.
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. London: Allen lane.
- McKenzie, T, L., Cohen, D, A., Sehgal, A., Williamson, S., & Golinelli, D. (2006). SOPARC (System for Observing Play and Recreation in Communities) reliability and feasibility measures. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(1), 208-222.
- Smith, N. (2005). New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3):427-450.